

Ihamon kalastajien pyyntitavat

Kalastamiseen käytettyjen pyydysten kehittäminen on vielä ammattikalastuksenkin aikakaudella ollut käytännöllisesti katsoen kokonaan ammattikalastajien oman kehittelyn varassa. Ohjeita ja oppeja ei vielä 1900-luvullakaan ollut suuremmin ainakaan kirjallisesti saatavissa. Näin kalastajat joutuivat kulkemaan erehdy- ja opi linjaa uusia pyydyksiä kehittäessään ja parantaessaan jo tunnettuja yhä tehokkaammiksi. Näin oli vielä pitkään teollisenkin valmistuksen jo tuottaessa valmiita pyydyksiä ja pyydysmateriaaleja. Niin myöhään kuin 1985 Kalatalouden Keskusliitto julkaisi yhteistyössä Varsinais-Suomen Kalastajaliiton kanssa Seppo Kyllösen kirjoittaman Kalanpyydyksiä Varsinais-Suomessa opaskirjan (kts. kirjallisuutta-luettelo). Kaikki kirjassa esitetyt pyydysten tarkat teko-ohjeet on saatu ammattikalastajilta.

Kyllösen kirjassa on kolme Viljo Saaren pyydysohjetta: siian pintaverkko ja siian pohjaverkko ja silakkarysä. Viljo Saari noudatti isänsä viitoittamaa tietä, Selim Saari oli hyvin aktiivinen pyydysten, etenkin eri kalalajeille tarkoitettujen rysien kehittelijänä.

Rysät ovat ns. sulkupyydyksiä, joiden etuna muihin kalanpyydyksiin verrattuna on se, että kalat eivät vahingoitu, kuten jossain määrin tapahtuu toisessa pyydysten päälaissa eli silmällä kalastavissa verkoissa.

"Silakka tiellä piti"/Silakka saaliskalana ykkönen

Kalastusta pääelinkeinonaan harjoittavien ammattikunnan katsotaan Suomessa siis syntyneen autonomisen ajan alkuvuosikymmeninä (Outi Tuomi-Nikula, mt.). Nils Storå (mt.) viittaa Ahvenanmaalla 1700-luvun lopulla muotoutuneeseen kalastajien erityisryhmään, jota alkuun kutsuttiin ulkomerenkalastajiksi. Storån mukaan näitä kalastajia voidaan pitää ensimmäisenä selkeänä ammattikalastajien ryhmänä saarimaakunnassa. Myös voidaan todeta, että silakka ohitti siian tärkeimpänä saaliskalana samoin 1800-luvun alkuvuosikymmenillä.

Näin silakka siis on ollut yleensä ykkönen ammattikalastajien elinkeinon harjoituksessa. Kalastuksen merkitys on aina kuitenkin ollut marginaalinen bruttokansantuotteen kannalta. Myös silakan merkitys väheni asteettain. Suomukalojen asema elannon hankkimisessa on vaihdellut paikkakunnittain ja aikakausittain. Ihamolaisilla siika on silakan jälkeen ollut toiseksi ja lohi

kolmanneksi tärkein saaliskala. Lisäksi ihamolaiset ovat myyntiin pyytäneet ahventa ja haukea, jonkin verran kuhaa sekä myös turskaa silloin kun sitä on kausittain, viimeksi 1970-80-luvuilla, näillä vesillä esiintynyt. Turska meni tuolloin alkuun pääasiassa kotieläinten rehuksi, mutta vähitellen suomalaiset oppivat ostamaan sitä myös ruokakalaksi.

Tähän vaikutti vahvasti Hangossa viimeisellä suurella turskakaudella toiminut yritys, joka jalosti tätä kalaa ruokakäyttöön. Perinteinen jouluruoka eli livekala on ollut ja on pääosin norjalaisperäistä turskaa. Saari muistaa kuitenkin jo lapsuudestaan , että aina väliin turskaa saatiin omista pyydyksistä ja se kuivatettiin ranthuoneen seinällä. Oli kuitenkin kausia, jolloin ei turskaa saatu lainkaan Pyhämaan vesiltä. Viljo Saaren mukaan sotavuosina 1940-45 pyydettiin turskaa verkoilla takamatalien pranteista ja syvänteistä. Väliin saatiin hyviäkin saaliita, ei kuitenkaan sellaisia määriä kuin 1970-80-lukujen suurella turskakaudella.

”Silakka tiellä piti”

Silakkaa siis tarkoitettiin, vaikkei sitä erikseen mainittukaan, kun ammattikalastajat puhuivat kalantulosta ja vertasivat keskenään hyviä, tavallisia ja huonoja kalavuosia.”Silak se o, joka ihamolaise leiväs pitä”, muistuttaa Viljo Saari perinteisestä sanonnasta. Todettakoon, että ruotsinkielessä silakan merkitys saaliskalana korostuu mm. sillä, että silakkaverkolla on oma sanansa sköt, kun taas kaikki muut kalaverkot mahtuvat sanan nät piiriin.

Silakka (*Clupea harengus membras*) on sillin Itämeressä elävä kääpiörotu (Markku Vuorio: Silakka, Otavan Iso Tietosanakirja, osa 8, Keuruu 1980). Silakan koko pienenee sitä mukaa, mitä pohjoisemmaksi Itämerellä tullaan. Kattegatissa kolmivuotias silakka on 24 senttimetriä pitkä, mutta Ruotsin ja Suomen välisellä saaristoalueella se on samanikäisenä enää 15-16 cm pitkä. Silakan kasvu hidastuu iän myötä ja kuusivuotiaana silakka on n. 21 sentin pituinen. Silakka saavuttaa harvoin yli 10 vuoden iän ja se on silloin keskimäärin 25 senttimetrin pituinen. Valtaosa saaliiksi saadusta silakasta on 2-6 -vuotiasta. Silakka syö ravinnokseen eläinplanktonia, mutta kasvunsa alkuvaiheessa jossain määrin myös kasviplanktonia. Silakalla on yli puolen vuoden pituinen paastokausi, joka alkaa marras-joulukuussa ja päättyy touko-kesäkuussa.

Silakan kaltainen kala, mutta pienempi(max. 14 cm) on kilohaili (Clubea sprattus). Kalalle tunnusomaista on terävänsuippo vatsa, josta tulee sen ruotsinkielinen nimi vassbuk (terävä vatsa).

Ihamossa kala tunnetaan vaspuukina ja sitä on siellä pyydetty aivan viime aikoihin asti. Kilohailin taloudellinen merkitys on vähäinen (Vuorio, mt).

Silakan vaeltaminen perustuu vuodenaikoihin

Sillin tavoin silakalla on sekä kevätkutuisia että syyskutuisia kantoja ja kala vaeltaa suurissa parvissa vuodenaikojen mukaan. Kannat eivät risteydy keskenään. Silakan liikkuminen keväällä ulkomereltä rantavesiin, siirtyminen alkukesällä yhä ulommas merelle, lopulta avomerelle ja palaaminen syksyllä jälleen rannemmas ja sitten vielä kerran talvehtimaan ulkomeren syvänteisiin myös rytmittää kalastajien pyyntivuoden. Veden lämpötilalla on suuri vaikutus silakan liikkumiseen, koska silakka viihtyy parhaiten 10-11 –asteisessa vedessä. Kevät ja alkukesä oli yleensä, mutta ei aina, tehokkainta silakan pyyntiaikaa. Joinakin vuosina ajoverkkokalastus saattoi tuoda parhaimman kokonaissaaliin. Karkeasti jaoiteltuna ihamolaisten kalastajien silakanpyyntivuodessa oli neljä päävaihetta:

1) Ns. jääsilakan pyynti rannikolla, kun meri vasta oli vapautumassa jäistä. Kalastus tapahtui Kajakulman sisäpuolisilla vesillä samoissa paikoissa, joissa sitten jatkettiin vaiheen 2 pyynnillä. Jääsilakan pyynnissä käytettiin 16 millimetrin pohjaverkkoja, sillä kala oli pientä, mutta lihavaa. Jälkimmäinen tuntuu oudolta, koska tällöin oli jo menossa silakan paastokausi.

2) sisäsaariston lähivesissä pohjaverkoilla, nykyisin ankkuriverkoilla tapahtuva kevätsilakan kalastus eli maakutukalastus jättäenlähdestä jonkin verran ohi juhannuksen. Kevätkutusilakka oli laihaa, mutta lihoi nopeasti alettuaan kutukauden päätyttyä syömään.

3) avomerellä tapahtuva ajoverkoilla pyynti eli rääkissä käynti heinäkuun 15. päivän paikkeilta parisen kuukautta eteenpäin. Pyynnin kohteena oli syyskutusalakka. Se oli parasta lajissaan, lihavaa ja ruokaisaa. Pyynti tapahtui

ulkomerellä Karlssonin matalasta luoteeseen. Huonojen silakkavuosien koitettua ajoverkkojen käytöstä luovuttiin 1950-luvun lopulta lähtien, eikä tähän kalastusmuotoon silakan kohdalla sittemmin ole Ihamossa palattu. Rääkiverkot olivat 16-17-millisiä silmäkooltaan.

4) saariston ulkoreunan matalikoilla ankkuriverkoilla (Kajakulman ulkopuoli, Karlssonin matalan, Rauman matalan ja Laitakarin välialueet) tapahtuva syyssilakan kalastus elokuun loppupuolelta myöhäissyksyyn. Pyyntiin käytettiin 14-15-millisiä pinta- tai välivesiverkkoja. Näin saatu silakka oli pienempää, mutta lihavaa. Parhaat saaliit ankkuriverkoilla saatiin kovalla ilmalla 21-millisillä verkoilla. Vain Viljo Saari ja kalakaverinsa Eddi Aallonen lähtivät myöhäissyksyllä Ihamosta tällaiseen pyyntiin.

Kaikissa neljässä vaiheessa kalastajat käyttivät samansyvyisiä verkkoja. Ainoastaan silmäkoko ja se, miten ja mihin verkot milloinkin laskettiin vaihteli vuodenajan mukaan. Muu kalastus elikkä silakan rysäpyynti sekä suomukalojen rysä-, verkko- ja siimapyynti ajoittui rinnakkain ja lomittain näiden kolmen päävaiheen kanssa.

Silakankalastuksen kannalta Ihamon saaren ensimmäiset uudisasukkaat valitsivat luonnontuntemukseensa perustuen ja kalastuksen edellytykset tietäen suorastaan ihanteellisen paikan. Saari tarjosi suojaiset satamapaikat, mutta tärkeintä oli, että kaikki kolme(neljä) vuosittaista silakankalastusvyöhykettä sijaitsevat ikäänkuin vierä vieressä, vain joidenkin kilometrien etäisyydellä toisistaan. Kotisatamaa voitiin tästä syystä koko ajan pitää tukikohtana jo siihenkin aikaan, kun ajoverkkopyyntiin tai ankkuriverkoilla pyyntiin saariston uloimpien luotojen reunamille vielä mentiin purjehtimalla ja/tai soutamalla. Näinpä ihamolaisilla ei koskaan ole ollutkaan etäisillä luodoilla sijaitsevia kalapirttejä. Kalapirttejä kylläkin jossain määrin oli elikkä monilla kalastusalueilla hyvin yleistä käytäntöä sovellettiin joidenkin muitten toimesta tälläkin seudulla. Muistettakoon myös, että niin Brändön Asterholmasta tulleella Petter Thomassonilla kuin Indenskäristä muuttaneella Matts Fagerströmillä varmaan oli tiedossaan kotiseutujensa pitkä perinne käydä monen viikon pyyntireissulla Stenbådanin vesillä (Törnroos, mt.). Ajoverkkokalastukseen eli kolmannen vyöhykkeen silakanpyyntiin Fagerström ja Thomasson, kuten yleensäkin rannikon ammattikalastajat, saattoivat perehtyä vasta 1880-luvulta eteenpäin.

Silakan talvikalastusta, kuten talvikalastusta yleensäkin ihamolaiset eivät meren ollessa jäässä suuremmiten harjoittaneet. Poikkeuksena on ensimmäisten syysjätten alta tapahtunut nuottakalastus ja haukien pyytäminen avannoista koukuilla ja sittemmin iskukoukuilla. Pienessä mittakaavassa kalastettiin suomukalaa jään alta myös pikkuverkoilla eli laskureilla, myös ns. vempelrysällä.

Silakan verkkopyynti

Yleistä

Ahvenanmaalaisilla oli jo Pyhämaahan tullessaan yksi tärkeä taito: he olivat tottuneita laskemaan verkkoja myös ulompana merellä oleville matalikoille, eikä vain rannikon lähivesiin, kuten Raumanmeren vesillä oli siihen asti tehty. Juuri tästä syystä luvialaispappi oli tarinan mukaan joskus 1830-luvulla pyydellyt ahvenanmaalaista pappia lähettämään sikäläisiä kalastajia Rauman rannikolle opettamaan täkäläisiä avomerikalastuksen taitoihin. Esimerkiksi Ahvenanmaan Brändön pitäjän asterholmalaiset olivat muiden brändöläisten tavoin jo 1600-luvulta lähtien käyneet kalassa Stenbådanin ulkoluodolla (Törnroos, mt.)). Saari sijaitsee luoteeseen Brändön saaristosta ($N60^{\circ} 32'37''$, $O20^{\circ} 37'24''$). Venematkaa tänne oli Asterholmasta 50 kilometriä. Paikalla viivytettiin kalapirteissä asuen monta viikkoa yhteen menoon. Suurimmillaan väkimäärä oli yhteensä 80-90 henkeä.

”Lähretti takamatalil”, kuten Viljo Saaren isällä Selim Saarella oli tapana asia ilmaista. Tämä ja 1880 -luvulta eteenpäin opittu ajo verkkokalastus paransi vuosittaisia silakkasaaliita huomattavasti, koska nyt silakkaa pystyttiin pyytämään aina juuri niiltä vesiltä, missä se vuosittaisen vaellusrytminsä mukaan liikkui. Silakka tuli kevätkudulle tai syömään rantavesiin, kun jäät olivat lähteneet, siirtyi sitten vesien rannoilla liikaa lämmitessä viileämpään veteen eli yhä ulommas merelle ja lopulta avomerelle. Viljo Saari toteaa, että tuulen pysyminen lämmittävällä etelän puolella lyhensi ja luodetuuli pidensi kevätsilakan pyyntiä.

Alkusyksystä silakkaparvien vaellus tapahtui päinvastaiseen suuntaan eli ulommilta vesiltä sisemmille vesille. Nyt oli talven lähestyessä jossain määrin viilentynyt rannikon vesi sopivamman lämpöistä silakalle, joka parhaiten viihtyy

10-11 -asteisessa vedessä. Syksyn päättyessä silakka siirtyi vielä kerran ulommaksi talvehtiakseen ulkomeren syvänteissä.

Silakan pyynti maakutuverkoilla

Heti jäiden lähdettyä aloitettiin rannikon läheisyydessä kevätsilakan pyynti, jota ihamolaiset kutsuvat maakutupyynniksi. Pyhämaan ja nykyisen Pyhärannan välisessä suuressa Mannervesi-lahdessa saattoi tällöin olla vielä jäätä.

Todettakoon, että jääsilakaksi ihamolaiset sanoivat silakkaa, jota pyydettiin lyhyen aikaa meren ollessa vapautumassa jäistä. Varsinaisessa maakutupyynnissä silakkaverkkoja käytettiin pohjaverkkoina elikkä alapaulaan porhotettiin niin raskaita kiviä, että verkko pysyi pohjassa ilman ankkureita. Maalla oli kalastajilla ns. tamholtteja eli pareittain linjassa olevia merkkikiviä, kivikasoja, jokin sopiva puu, kataja jne.

Kun kahden tamholttiparin kautta otettiin ristisuuntima löytyi näin paikka, jossa oli luodon rantamatalikon reuna, ihamolaisittain matalan syrjä eli prant.

Verkkoja voitiin ryhtyä laskemaan prantista avoveden suuntaan. Viljo Saaren mukaan parhaiten maakutuverkku tuli lasketuksi silloin, jos muutama ensimmäinen koho jäi ns. ylipulloon eli hieman koholleen. Ensimmäistä verkon kohoa kutsutaan ainaskohoksi, johon merkittiin omistajan nimikirjaimet ja vuosiluku. Selim Saari teki merkinnät poltinraudalla ja Viljo Saari veistämällä. Merenpuoleiseen verkon päähän laitettiin vielä kuku eli tunnuskuho. Kuku tehtiin kahdesta ristikkäisestä ja yhdestä pystylaudasta. Pystylaudan mallista ja merkinnöistä nähtiin ainaskohoa selkeämmin, kenen pyydyksistä oli kyse.

Ainakin koko Viljo Saaren elinajan, mutta perimätiedon mukaan jo ennenkin häntä maakutuverkko laskettiin aina koukkuverkkona, jota ihamolaiset kutsuivat enklavääräksi. Rauman vesillä samanlaista verkon laskemistapaa kutsuttiin mm. vanhaksi vääräksi (Minna Heljala, mt.) Saaristolaiselämää, Rauma 1990).

Koukkuverkkokalastus levisi Birger Törnroosin (mt.) mukaan Pohjanmaalta ensin Brändön Hullbergaan, edelleen muuanne Ahvenanmaalle ja sitten edelleen takaisin pohjoissuuntaan mm. Uudenkaupungin, Pyhämaan ja Rauman vesille sekä mm. Luvialle. Verkon alkupää laskettiin suorana, mutta loppupää verkon puolivälistä lähtien käännettiin ikään kuin J-kirjaimen koukuksi. Kun

luonnonkuituiset verkot värjäyksestä huolimatta erottuivat kevään ja alkukesän kirkkaissa vesissä ja valoisissa öissä hyvin, kala harhautettiin suoraa verkkoa väistäessään uimaan tähän verkosta muodostettuun pesään. Se, mihin päin koukku käännettiin riippui paikasta ja kalastusajankohdasta, koska silakka ui verkkoon Viljo Saaren mukaan päivän puolelt eli auringon puolelta. Ihamon kalastajat laskivat maakutuverkot iltapäivällä kolmen-neljän aikoihin, mutta joskus vasta seitsemältäkin, jos ei ennen ollut riittävän tyyntä. Verkkoja laskettiin 8-10 kappaletta. Enklaväärä saatettiin, jos pohja prantista ulospäin syveni sopivan laakeana laskea jonoon kolmekin kappaletta .

Enklaväärästä kehittyneempi versio maakudussa oli ns. silakan tuplapesäverkko, ihamolaisittain vain pesäverkko. Siinä aitaverkoksi lasketun verkon ulomman päädyn ympäri laskettiin toinen verkko joko munuaisen, kuten Ihamossa tai sydämen muotoisena. Ihamossa aitaverkon ja pesän väli oli auki vain toiselta puolelta, mutta joillakin kalastusalueilla myös molemmilta puolilta. Ihamossa käytettiin myös yhdistelmiä, joissa ensin oli prantin puolella pesäverkko ja sen jatkeena vielä enklaväärä. Kilpailu rannikon hyvistä kalapaikoista oli kova. Hyvin pyytäneen enklaväärän paikalle saatettiin heti noston jälkeen laskea mukana ollut puhdas verkko ja pesäverkkoja koettaessa jätettiin aitaverkko merkiksi siitä, että paikka oli varattu. Ihamolaiskalastajilla oli omia keskenään sovittuja sääntöjä paikkojen varaamisesta. Jos esim. enklaväärä koettiin ennen auringonnousua ei paikkaa saanut varata uudella verkolla ennen kuin oli käynyt jollakin toisella verkolla. Kalastajien verkot olivat väliin vierä vieressä. Naapurien tekemisiä seurattiin tarkasti.

Silakan maakutukalastus lopetettiin, kuten Viljo Saari sanoo ”sillo ko silakatulo lopus”. Tämä tapahtui yleensä juhannuksen jälkeen, kun silakka lähti liikaa lämmenneistä rantavesistä ulommas merelle. Se, koska vallitseva tuuli kääntyi lämmittävältä etelänpuolelta pohjanpuolelle, lähinnä luoteeseen, vaikutti siis maakutupyynnin eli kevätsilakan pyyntikauden pituuteen.

Maakutukalastuksessa käytettiin 20-22-jalkaista venettä, jota oli vielä suhteellisen kevyt soutaa.

Ihamolaiset kutsuivat toisin kuin muualla Pyhämaassa venettä maakutupaatiksi, eikä välipaatiksi.

Ulompana merellä käytettiin 25-jalkaista isopaattia, johon konekauden alkaessa tuli mittaa vielä pari jalkaa lisää.

Silakan rääkipyynti

Ajoverkoilla kalastus eli rääkissä käynti alkoi Pyhämaassa mm. Paasion(mt.) mukaan 1880-luvun paikkeilla. Viljo Saari tietää, että isorysä tuli siian pyyntiä varten Pyhämaahan Vaasan saaristosta Juho Erholm-Mikolan tuomana parisen kymmentä vuotta aikaisemmin..

Ihamosta lähdettiin ajoverkkokalastukseen, kun tuuli alkoi puhaltaa ulkomereltä eli luoteesta. Tämä tapahtui yleensä heinäkuun puolivälin tienoilla. Näihin aikoihin myös silakkaparvet alkoivat vaeltaa vielä kauempaa avomereltä rannikolle päin. Myöhäissyksyllä silakka siirtyi uudelleen ulommas merelle talvehtiakseen ulapan syvänteissä.

Ajoverkkokalastus tuli Suomeen Ahvenanmaalta, jossa gotlantilaiset 1860-luvulla olivat opettaneet sikäläisiä kalastajia tähän jo perinteisesti hallitsemaansa taitoon. Gotlantilaiset, jotka olivat ryhtyneet opetustoimeensa brittien rahoittamana, opettivat ajoverkkokalastusta myös Tammisaarella ja Nauvossa. Kyseessä oli alun perin hyväntekeväisyysoperaatio, jolla britit halusivat korvata Krimin sodassa suomalaisille aiheutettuja menetyksiä (Jerker Örjans,mt.).

Ajoverkkokalastuksessa käytettiin samoja silakkaverkkoja kuin silakan maakutukalastuksessa. Rääkipaatissa oli mukana 8-10 verkkoa ja ihamolaiset laskivat pyydyksensä yleensä joko Karlssonin matalan sisä- tai ulkopuolelle. Kyseessä olivat aika kaukaiset vedet, etenkin kun muistetaan, että alkuun rääkipaikalle oli mentävä joko purjehtimalla tai epäsuotuisissa tuuliolosuhteissa soutamalla. Kalastajat laskivat verkot yhtämittäisenä jatana eli ns. rääkreivinä veneen peräosasta. Rääkreivin yhteispituus oli noin 900 metriä ja se oli noin 45 asteen kulmassa tai vielä enemmän poikittain tuulensuuntaan nähden. Verkkojen kumpaankin päähän solmittiin ylä- ja alakulmaan narulenkit, jotka ketjulenkkien tavoin yhdistivät verkot reiviksi. Lenkkejä kutsuttiin Ihamossa ainaslenkeiksi.

Yleensä reivi upotettiin 2-4 syltää syvälle, mutta ei koskaan pohjaan. Joskus reivi saattoi yläpaulasta mitattuna olla 10 syltääkin syvällä eli pyydyksen

kalastussyvyys oli noin 20 metristä noin 30 metriin. Laskussyvyys tietysti vaihteli sen mukaan, missä syvyydessä silakkaparvien oletettiin kulloinkin uivan. Tämän oletuksen täytyi ennen kaikuluotaimien käyttöön tuloa perustua osittain kalastajien kokemukseräiseen arviointikykyyn.

Puhutaan myös pullomenetelmästä. Tyhjä tulppakorkillinen ja painolla varustettu lasipullo laskettiin kannatusnarun varassa veteen. Pullon kaulasta johti lyhyt narunpätkä korkina olevaan puutulppaan. Syvyyden ollessa arviokauppaa sopivan vedettiin korkki pois ja odotettiin, että pullo ehtii täyttyä vedellä. Sitten se nostettiin kannatinnarulla ylös ja pullossa oleva veden lämpö mitattiin. Totta vai tarua? Viljo Saari ei ota asiaan kantaa, koska ainakaan Ihamossa ei tällaista temppua käytetty.

Syvyyttä säädeltiin toisaalta pohjapaulan porhonkivillä ja toisaalta yläpaulaan kiinnitetyillä kannatuksilla. Ajoverkkokäytössä silakkaverkon porhonkivet olivat pienempiä ja niitä kiinnitettiin alapaulan porhorihmisiin harvempaan kuin pohjaverkossa. Rääkreiviin laitettiin kahden verkon liitoskohtaan eli karviin varta vasten tarkoitukseen tehty tynnyri. Näitä ns. karvintynnyreitä oli kahta mallia: vaakasuoraa ja pystymallia. Lisäksi jokaiseen rääkreivin verkkoon kiinnitettiin kaksi puusta tehtyä ns. kolmasosaklattia. Kun kolmasosaklotit nousivat pystyasentoon oli verkon porhotus oikeanpainoinen. Rääkreivin yläpäähän eli tuulenpuoleiseen päähän laitettiin merkiksi mustalippuinen häntflaku, jonka salko nousi parin metrin korkeuteen merenpinnasta. Häntflakussa oli joskus myös myrskylyhty merkkivalona. Alapäässä keula tuuleen päin olevan rääkpaatin ja rääkreivin välissä oli noin 25 metrin pituinen rääktouvi. Ryskimisen eli veneen hakkaamisen vaimentamiseksi vasta-aallokossa ripustettiin rääktouviin paatin ankkuri roikkumaan muutaman metrin pituisen köyden päähän.

Pyydyksen piti olla laskettuna noin kello kahdeksan aikaan illalla. Sitten rääkreivi ja vene saivat ajelehtia yli puolen yön. Jos onni oli myötä niin merivirrat ja tuuli eivät sotkeneet rääkreiviä, vaan se pysyi kohtalaisen suorana ja pyyntiedellytykset olivat parhaat mahdolliset. Nosto aloitettiin kello yhden paikkeilla. Väliajan kalastajat nukkuivat veneessä pummin ylle levitetyn purjekangasteltan alla.

Jos tuuli yllättäen muutti suuntaa ja mahdollisesti vielä voimistui kovaksi kalastajilla oli täysi työ verkkojensa, veneensä ja itsensä pärjäämisessä eli pelastamisessa ilman suurempia vaurioita maihin. Aina tässä ei onnistuttu. Pyhämaassakin on 1900-luvulla menetetty ainakin yksi venekunta verkkoineen ja kaksihenkisine miehistöineen. Isää ja 16-vuotiasta poikaa ei koskaan löydetty.

Silakan pyynti ankkuriverkoilla

Kesän alkaessa muuttua syksyksi silakka siirtyi ulompaa mereltä kohti rannikkoa. Elo-syyskuun vaihteen paikkeilla ihamolaiskalastajat aloittivatkin ns. takamatalilla kalastamisen. Tällöin laskettiin saariston ulkoreunalla olevien luotojen tai riisojen prantin kohdalla ulos merelle kaksi toisiinsa liitettyä silakkaverkkoa ns. ankkuriverkkona.

Pyydys oli useimmiten ihan prantin syrjästä laskettaessa ankkuroitu kummastakin päästään kivi- ja sittemmin metallihaarukka-ankkurilla. Matalikon ulkoreunan eli prantin kohdalla oli merkkikoho ja toisessa päässä lippukoho. Yläpaulastaan katsottuna ankkuriverkko oli yleensä n. 2 metriä syvällä ja pohjapaula siten toistakymmentä metriä syvällä. Ankkuriverkko voitiin hieman ulompana prantin syrjästä myös ankkuroida vain toisesta päästään, jolloin se pääsi vapaasti liikkumaan tuulen ja/tai merivirtojen mukaan. Kalastustapaa kutsuttiin Ihamossa kloottaamiseksi. Viljo Saaren mukaan ankkuriverkkoja alettiin 1950-luvulla käyttää syksyisin myös siellä, missä ennen oli kalastettu keväisin maakutuverkoilla. Tällainen pyynti saattoi jatkua joulukuuhunkin asti, jos syksy oli leuto. Nyt molemmista päistä ankkuroitu pyydys käsitti useamman verkon. Alkuun ne laskettiin väliveteen ja meriveden lämmitettyä pohjaan. Silakan ankkuriverkoilla pyynti päättyi 1960-luvulla, kun peräkkäin oli monia huonoja silakkavuosia.

Kuten todettua ihamolaisten Ahvenanmaalta tulleet esi-isät osasivat jo 1840-luvulla ankkuriverkoilla kalastamisen. Birger Törnroosin (mt.) mukaan sitä alettiin perimätiedon mukaan harjoittaa Stenbådanilla 1820-luvulla.

Silakan käsittely kotisatamassa

Silakkaverkkojen tultua koetuksi seilattiin tai soudettiin ja sitten aikanaan ajettiin koneella maihin kotisatamaan. Edessä oli vielä monta työvaihetta. Verkot oli pudistettava eli tyhjennettävä silakoista, silakat oli perattava ja suolattava, verkot oli hajotettava eli puhdistettava silakanpäistä ja roskista ja ripustettava samassa yhteydessä vappaiksi kutsutuille telineille kuivumaan. Saaliin suuruudesta riippuen saatettiin olla pitkällä iltapäivässä ennen kuin kaikki työvaiheet oli tehty. Saaliin ollessa suuri tuli naapureista perkareita auttamaan silakoiden perkaamisessa. Vasta 1900-luvun viime vuosikymmeninä silakat perattiin päättömiksi, aikaisemmin sai pää jäädä silakassa paikalleen. Perkauskoneet tulivat käyttöön 1970-luvulla ja ne poistivat sisälmysten ohella myös päät. Oli kuitenkin asiakkaita, jotka vielä 1980-luvulla halusivat silakkansa pää paikoillaan.

Silakkaa suolattiin sekä suuriin suolastiinuihin että pienempiin astioihin, eniten nelikoihin. Sekasi suolaamisella tarkoitettiin sitä, että suolauslavalla suola ja silakat sekoitettiin suolaushaarukalla keskenään ja ajettiin sen jälkeen astiaan. Latomalla suolattaessa astiaan tuli vuorotellen silakkakerros ja sen päälle ripoteltua suolaa. Tässä suolaamistavassa ”silak pysy suoran” Viljo Saaren mukaan.

Ihamon kalastajat, kuten yleensä ammattikalastajat, suolasivat oman silakkansa aina perattuna. Jo ennen sotia toimineen Kolmen Ässän suolaamon lisäksi Ihamossa oli sotien aikana kaksi muuta suolaamoja. Sotien aiheuttamana pula-aikana suolaamot alkoivat suolata silakkaa perkaamattomana niin Ihamossa kuin muuallakin. Tällainen silakka ei kuitenkaan kestänyt keittämistä, mutta siitä oli kyllä ainekseksi esim. silakkalaatikkona tunnettuun paistosruokaan. ”Silakanperuni” keitetäessä silakka kuitenkin hajosi yhdeksi muhjuksi. Kesti aikansa ennen kuin kalastajien itse suolaama silakka sai takaisin luotettavan maineensa.

Tuoreena myytävää silakkaa kalastajat eivät peranneet. Sellaisenaan silakkaa toimitettiin ennen sotia mm. porkareille eli tähän tarkoitukseen erikoisesti rakennetuilla porkarpaateilla kulkeville kalanostajille. Porkarit suorittivat itse perkaamisen ja suolaamisen. Lisäksi Saaret toimittivat tuoretta silakkaa mm. Uudessakaupungissa toimivalla yhtiölle. Lauantaisin Ihamosta mentiin Rauman torille myymään tuoretta silakkaa ja muuta tuoretta kalaa. Kuorma-autot tulivat ihamolaisten käyttöön 1960-luvulla ja tällöin alettiin käydä myyntimatkoilla

enimmäkseen Porissa ja Turussa. Viljo Saaren ensimmäinen auto oli 1961 ostettu Ford Thames.

Varsinkin ennen veneiden konekautta valtaosa silakkasaaliista kalastettiin ennen syksyn markkinoille lähtöä.

Troolisaaliit (kts. jalempää) menivät enimmäkseen eläinten mm. minkkien ja sikojen rehuksi. Ihmisten ravinnoksi menevä silakka oli edelleen pyydettyä rysillä ja verkoilla. Vuosituhannen vaihdetta lähestyttäessä silakan jälkikäsitteily tuli yhä monipuolisemmaksi. Uuden vuosituhannen alkaessa oltiin jo markkinointilanteessa, jossa käytännöllisesti katsoen kaikki silakka oli myytävä jalostetussa muodossa. Euroopan Unionin määräysten myötä puuastiat katosivat 1990-luvulla historiaan. Suolasilakka, maustekala, suutarinlohi, savusilakka ja hiilisilakka eivät enää riitä, vaan fileiksi koneella käsiteltyä silakkaa myydään mitä moninaisimmissa muodoissa sinappisilakoina, yrttisilakoina, etikkasilakoina, tomaattisilakoina jne. Viljo Saari muistaa, että ennen fileerauskoneiden tuloa, silakkaa fileerattiin käsin. Tuoretta silakkaa ja suomuskaloja saattoi 2000-luvun alkuvuosina ostaa lähinnä sellaisilta paikkakunnilta, joiden kauppatoreilla, kauppahalleissa tai marketeissa oli kalakauppiaita. Syksyn silakkamarkkinat, joita 2000-luvulle päästäessä järjestettiin jo sisämaankin kaupungeissa, ovat perinteisesti olleet vuoden parhaita myyntilaisuuksia.

Silakan rysäpyynti

Ihamolaisten ammattikalastajien historiassa rysä, ihamolaisittain rysy on sekä silakan että suomukalojen pyynnissä toiseksi tärkein pyydys verkon jälkeen.

Viljo Saaren tietojen mukaan Juho Erholm-Mikola toi isorysän mallin Pyhämaahan Vaasan saaristosta vuonna 1863. Silakkarysän, joka myös oli isorysä, kotiutti pitäjään Kristian Österroos eli Otanpään Krisu. Ajankohdasta on olemassa vaihtelevaa perimätietoa, mutta ajankohta lienee vuoden 1880 paikkeilla. Outi Tuomi-Nikulan mukaan (mt.) silakkarysä kehitettiin

siikkarysästä, joka hänen mukaansa on tunnettu Pohjanmaalla ainakin jo 1820-luvulla, ehkäpä aikaisemminkin.

Rysä on yhdellä tai useammalla nielulla varustettu kartiomainen pyydys, jossa liinaa tukevat puusta tehdyt loppupäähän läpimitaltaan pienenevät puuvanteet. Silakkarysä lasketaan yleensä väliveteen ja se ankkuroidaan suupuolen ja sivujen ankkureilla, ihamolaisittain lekareilla ja peräankkurilla, jota Ihamossa kutsutaan persankkuriksi. Persankkureita voi olla kolmekin peräkkäin. Rysän suupuolella on aitaverkko ja siipiverkot (potkut) eli ihamolaisittain siipet, jotka ohjaavat kalat pyydykseen. Aitaverkko ulottui pohjasta pintaan. Rysän koko, vanteiden määrä ja liinan silmätiheys vaihtelevat pyyntitarkoituksen mukaan. Rysän suupuolen korkeus on 1.5-2 metriä ja isorysän tästä ylöspäin aina 14-15 metriin asti. Viljo Saari on 1960-luvulla tehnyt Varsinais-Suomen Kalastusliitolle ohjeet ihamolaisille ammattikalastajille tärkeimpien pyydysten tekemisestä. Mukana on mm. kaavat ja teko-ohjeet silakkarysästä, jonka pyyntisyvyys oli 14.3 metriä, rysäosan pituus n. 15 metriä, siipetten pituus 30 metriä ja aitaverkon pituus 120 metriä.

Ihamolaiset kalastivat kuitenkin silakkaa sangen pitkään vain verkoilla. Ensimmäiset silakkarysät ovat Viljo Saaren tietojen mukaan otettu Ihamossa käyttöön 1920-luvulla ja silloinkin niitä oli vain pari kappaletta. Silakkarysä on aina ollut tyypiltään isorysä. Sotien jälkeen rysien käyttö silakanpyynnissä lisääntyi vähitellen. Kun päästiin 1950-luvulle jokaisella kalastajalla oli Ihamossa silakkarysiä kuudesta kahdeksaan kappaletta. Tällöin tuli käyttöön myös imuri, joka veti silakat pois rysästä. Perästään ylöspäin avointa ns. laarirysää kokeili Ihamossa ainoastaan Tauno Aalto, mutta hänkään ei ollut sen pyyntiominaisuuksiin tyytyväinen. Ihamosta etelään olevan Kettelin kyläläisillä laarirysyä oli enemmän ja he saivat niillä myös hyvin saalista, tietää Viljo Saari. Silakan markkinointitilanne oli 1950-luvulla hyvä ja silakkaa toimitettiin Ihamosta mm. Himankaan, jäädytysyhtiöille Reposaareen ja Uuteenkaupunkiin sekä myös Naantalin juurikastehtaalte. Silakasta tehtiin rehua mm. minkeille ja sioille.

Silakanpyynnin varsinainen tehopyydys eli trooli yleistyi 1960-luvulla. Trooli siirsi ihamolaiskalastajatkin aivan uuteen aikakauteen. Troolareilla lähdettiin näet silakan pyyntiin Pohjanlahdelle. Pisimmilään matkat ulottuivat Fingrundetin majakan vesille Gävlen edustalla, mutta kuitenkin kansainvälisellä

vesialueella. Lohenpyyntiin verkoilla ulotettiin troolarien matkat Gotlannin vesille ja myös tuolloin vielä sosialistisen Puolan edustalle olevalle ns. harmaalle vyöhykkeelle. Näin ihmolaiset olivat siirtyneet varsinaisen avomerikalastuksen aikakauteen

Silakan pyynti trooleilla

Ensimmäinen troolari Ihamossa oli Eddi ja Yrjö Aalosen sekä Lauri Laivon porukalla Luvialta ostama ”Pauha” 1960-luvun lopulla. Viljo Saari hankki toisena ihmolaisena troolarin Simrishammista Ruotsista vuonna 1977. Aluksen nimi oli ”Ella” ja Saari ajoi sen ammattiluotsi tulkkinaan ja kaverinaan Pyhämaahan. Samalla reissulla Saari toi Tanskasta lohiverkkoja. Kolmas Ihmoon tullut troolari oli Seppo Saaren ”Ceylon” 1979. Ensimmäinen puurakenteinen ”Ceylon” vaihtui sittemmin 1982 isompaan rautarakenteiseen ”Ceyloniin”. Veljekset Veli-Matti Rantamaa ja Vesa-Pekka Rantamaa ostivat 1982 Pohjanmaan rannikolla kehitetyt pienemmät rautatroolarit eli ns. ”mopot”, kuten niiden yleisesti käytetty lempinimi kuului. Troolarikaksikolla veljekset harjoittivat paritroolausta. Ihmolaiset lopettivat troolipyynnin 1990-luvun alussa.

Viljo Saaren poika Seppo Saari harjoittaa syksyllä 2008 kirjoitettaessa pakettiauton perävaununa olevasta myyntikojustaan torikauppaa Laitilassa. Hänellä on myynnissä monipuolinen valikoima omassa yrityksessä valmistettuja silakka-, mutta myös muita, itse tuotettuja kalajalosteita. Tuoretta silakkaa ja suomukalaa, kuten siikaa, lohta, haukea, ahventa hänellä on myös myynnissä. Seppo Saaren kalajalostamo sijaitsee Ihamon kalasatamassa. Tauno Aalto ja Vento Aalto, Altti Rantamaa ja Vesa-Pekka Rantamaa pyörittävät omia vastaavia yrityksiään Maa-Ihamossa ja Veli-Matti Rantamaa Meri-Ihamossa. Seppo Saaren poika Sauli Saari ansaitsee tätä kirjoitettaessa elantonsa yrittäjänä. Sivutoimikalastajana hän on erikoistunut kuhan verkkopyyntiin Mynälahdesta.

Pyyntikaluston tehokkuuden lisääntyminen on luonnollisesti kasvattanut saalismääriä. Esimerkkinä todettakoon, että kun Suomen kalastuksen kokonaissaalis oli v. 1941 35 miljoonaa kiloa oli se vuonna 2004 130 miljoonaa kiloa (Lähde: Tilastokeskuksen pääjohtaja Timo Relander, Turun Sanomat

6.2.2005). Silakan osuus merikalastuksen kokonaissaaliista oli 1900-luvun jälkipuoliskolla määrällisesti 80 prosentin luokkaa ja yli 50 % kokonaisarvosta. Viljo Saaren mukaan kokonaissaaliin nouseminen edellä mainittuun kilomäärään perustuu troolaamiseen. Aikaisemmilla ts. perinteisillä pyyntimenetelmillä ei tällaisiin saalismääriin olisi ollut mitään mahdollisuutta päästä.

Kun siika- ja lohikannat 1800- ja 1900 -lukujen vaihteessa romahtivat ja myös silakkasaaliit vähenivät, käytiin Suomessa keskustelua siitä, pitäisikö silakkarysien käyttöä rajoittaa, koska niiden uskottiin vievän pyyntivesistä niin siian- kuin lohenpoikasetkin. Ainakaan Pyhämaassa ei päädytty rysien kieltämiseen, vaikka kuntakokouksissa keskusteltiin asiasta mm. 1905 ja 1913. Vuonna 1952 Kettelin kalastuskunta sopi, kuinka paljon rysiä milläkin pyyntipaikalla sai kerrallaan olla. Sopimuksessa määriteltiin isorysien ja haukirysien lukumäärät.

SIIAN PYYNTI

Siika oli Suomen merikalastuksen tärkein saaliskala 1800-luvun alkuvuosille, jolloin silakka nousi ykköseksi (Lasse Wahlroos, mt.).

Yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan Suomessa esiintyy nykyisin kuusi siikalajia ja niiden lukemattomia muunnoksia. Merikalastuksen kohteena on kaksi siikalajia. Nämä ovat vaellussiika eli siika tai isosiika (*Coregonus lavaretus*) ja karisiika (*Coregonus muksun*). Vaellussiika nousee jokiin kutemaan, mutta karisiika kutee meressä. Karisiika kasvaa harvoin kahta kiloa painavammaksi. Vaellussiika kasvaa nopeammin ja karisiikaa huomattavasti isommaksi. Suurin Viljo Saaren saama siika on viisikiloinen. Suurimmat Suomessa saadut vaellussiiat ovat yli 10 kilon painoisia (Otavan Iso Tietosanakirja, Otava 1980).

Ihaston kalastajat ovat perinteisesti pyytäneet sekä karisiikaa että vaellussiikaa.

Siian verkkopyynti

Siikaa (karisiikaa) pyydetään heti keväällä jäiden lähdettyä rantavesistä. Verkkopyyntiin on perinteisesti käytetty pikkuverkkoja, joiden pituus on 30 m, syvyys 1.5-1.8 metriä ja silmäkoko 40-45 mm. Verkkoja voitiin paikasta riippuen laskea jopa 10 verkon reivinä. Siianpyynnin pikkuverkkoja käytettiin kesäajan. Loka-marraskuussa ne laskettiin kevät- ja kesäkalastuspaikkoja vähän ulommaksi, mutta kuitenkin lähivesiin. Sotiin asti käytettiin siianpyynnissä myös siikapesiä, jotka laskettiin lähellä olevien ulkokarien eteläreunoille. Tämä on silakan pesäverkkoa muistuttava pyydys sillä erotuksella, että pesän reunat ulottuvat pintaan. Siikapesillä pyydettiin vaellussiikaa silmäkoon ollessa 50 mm.

Siianpyynnin puuvillaverkot alkoivat 1950-luvulla vaihtua synteettisistä materiaaleista tehtyihin tehdastekoisiin verkkoihin. Nailonverkkoja oli ensinnäkin ns. matalia verkkoja, jotka olivat 30 metriä pitkiä, 240-300 mm syviä ja silmäkooltaan 45-60 mm. Näitä käytettiin syyspyyntiin lähivesillä jäätentuloon saakka. Kierretyn nailonlangan ja monofiilin eli suolinailonin tultua käyttöön ruvettiin tekemään myös syviä siikaverkkoja. Nämä olivat 90 metriä pitkiä ja 6-12 metriä syviä silmäkoon ollessa 55-60 mm. Syvät verkot laskettiin yksi paikkaansa ulkomatalien pranteista avoveden suuntaan. Kymmenen kilon pohjapaulalla varustetut verkot laskettiin pohjaan ja pää käännettiin enklavääräksi, kuten silakkaverkoissa ennen vanhaan. Myös syvillä verkoilla syyspyynti jatkui jäitten tuloon saakka.

Siian ajoverkkopyynti alkoi 1950-luvun lopussa ja vakiintui 1960-luvulla, jolloin silakantulo oli huonoa. Liinojen silmäkoko oli 55-60 mm. Menetelmä poikkeaa jonkin verran silakan räähkipyyntistä. Siian räähkäämisessä oli kahden hengen venekunnalla mukanaan 40-80 verkkoa. Verkot olivat n. 60 metriä pitkiä ja 8-9 metriä syviä. Verkot oli valmiiksi reiveiksi sidottuina ladottu pressukankaiden päälle lomittain ja päällekkäin pyyntiveneeseen. Jokaisessa reivissä oli viitisentoista verkkoa. Kun päällimmäinen reivi oli laskettu, käärittiin pressu kokoon, vaihdettiin paikkaa ja laskettiin seuraavan pressun päältä verkkoreivi veteen. Reivejä saattoi siis olla 4-5 kappaletta.

Hyvällä säällä vene jäi viimeisen reivin päähän kiinnittyneenä ajelehtimaan yösydämen yli, kuten silakan räähkäyksessä. Kovemmassa ilmassa venettä ajettiin ajoverkkojen läheisyydessä ja koetettiin valvoa, että kaikki sujuu hyvin. Siian räähkipyyntiä harjoitettiin heinäkuun puolesta välistä syyskuun alkupuolelle.

Siian rysäpyynti

Viljo Saari kertoo, että hänen isoisällään Aleksander Vesterholmilla on ollut pellavasta kudottu isorysä siianpyyntiin jo 1870-luvulla. Viljon isällä Selim Saarella oli jo useampia rysiä 1910-luvulla. Niiden materiaali oli puuvillaa. Selim Saari oli tunnettu rysäntekijä ja hän myös kehitti pyydystä. Nailonrysiä suippenevia osiakaan ei enää tehty kutomalla, vaan tehdastekoisesta liinasta leikattiin kaavojen mukaan sopivat kappaleet. Kapenevat viillekkeet yhdistettiin toisiinsa jamaamalla. Tämä tarkoitti sitä, että samaa verkkomateriaalia olevaan sidoslankaan tehtiin kaksi viillekettä yhdistäviä siansorkkasolmuja tasaisin välein, paikasta riippuen jokaisen silmän, joka toisen silmän tai joka kolmannen silmän kohdalle. Rysät pysyivätkin ihamolaiskalastajien tärkeänä siikapyödyksenä aina 1960-luvun loppupuolelle asti. Siianpyynnissä 1960-luku oli hyvää aikaa. Tämä tasoitti Ihamon kalastajien taloutta, koska sama vuosikymmen oli silakanpyynnin kannalta heikkoa aikaa.

Siikarysä on pintarysä ja poikkeaa täten silakkarysästä, joka lasketaan väliveteen. Siikarysän perä on siten yläreunastaan vedenpinnan tasalla, mutta ei ulotu pohjaan asti. Aita ja siivet sitä vastoin ulottuvat pohjasta pintaan.

LOHEN PYYNTI

Lohi (*Salmo salar*) lienee maailman tunnetuin ja arvostetuin kala. Lohesta on varmaankin myös kirjoitettu enemmän kuin mistään muusta kalalajista. Itämeressä elävät merilohet muodostavat oman paikallisen kannan, sillä ne eivät vaella Tanskan salmista Atlantille.

Lohta on Suomessa kalastettu ainakin 7000 vuotta. Tätä todistavat mm. Oulusta koilliseen sijaitsevasta Kierikin kivistä kylästä tehty löytö. Kyseessä on ollut lähes koko lohenkalastuksen historian jokisissa ja joissa tapahtuva pyynti, sillä lohen avomerikalastusta on harjoitettu vain runsaat sata vuotta.

Koskivoiman valjastaminen valtakunnan energiatarpeisiin johti kuitenkin siihen, että 1940-luvulta lähtien kaupallinen merilohen kalastus on kokonaisuudessaan ollut avomeripyyntiä.

Lohenkalastusoikeudet ovat keskiajalta lähtien olleet arvo-omaisuutta, joka on saanut niin maalliset kuin kirkollisetkin vallanpitäjät valvomaan omia etujaan.

Kustaa Vaasa puuttui lohenkalastukseen henkilökohtaisesti monessa käskykirjeessään. Myös kirkon sisällä kiisteltiin lohivesien verotusoikeudesta. Uppsalan ja Turun hiippakuntien rajat määräytyivät niiden mukaan 1300-luvulla.

Lohenkalastusta valtiollisella tasolla tarkasteltaessa merkittävintä lienee se, että lohiepäajat ovat vahvasti vaikuttaneet Perä-Pohjolan asuttamiseen.

Pohjanlahteen laskevien jokien lohet olivat pitkään valtiollinen kiistakapula. Novgorodin ja Ruotsin valtakunnat kiistelivät sitkeästi siitä, kumpi saisi verottaa niiden kalastuksesta saatua hyötyä. Kiista johti lopulta siihen, että lohijokien alue liitettiin valtaosaltaan Ruotsiin (vrt. Pähkinänsaaren rauha 1323).

Ihamolaisille on lohi koko yhteisön historian ajan ollut arvokas saaliskala. Sotien edeltävänä aikana sikäläisillä kalastajilla ei kuitenkaan ollut lohenpyyntiä erityisesti tarkoitettuja pyydyksiä. Lohia saatiin kylläkin jonkin verran saaliiksi siikarysistä.

Sotien jälkeinen aika muutti tilanteen ihamolaistenkin lohenkalastuksessa. Kun suomalaiset lohijoet oli Tornion- ja Simojokea lukuunottamatta padottu voimalaitostarpeisiin jäi lohien kaupallinen pyynti kokonaan avomerikalastuksen varaan. Siirtolaiset toivat mukanaan Suomenlahdella pitkään tunnetun lohen pitkäsiimapyynnin Pyhämaahankin. Alkuun ihamolaisten lohisiimoissa oli 100 koukkua, sitten ne pitenivät 600-koukkuihin ja lopulta oli lohisiimassa 1000 koukkua. Pituutta pisimmillä lohisiimoilla oli lähes 10 kilometriä. Tuhannen koukun ajosiimassa oli lipulla varustetut merkkipoijut keskimäärin sadan koukun välein ja siimaa kannattelivat alkuun puusta sittemmin styrox-muovista tehty kohot. Lohisiima voitiin laskea myös ankkurisiimana.

”Rauman fyrrilaivalt ajetti 45 minuutist puoleentoista tuntti ulos läns-luottesse”, kertoo Viljo Saari ihamolaiskalastajien lohen pyyntialueesta. Ajolohisiima laskettiin illalla yleensä virtaavalle alueelle ja kokeminen aloitettiin aamuyöstä(ankkurilohisiima koettiin ilmoista riippuen, mutta yleisimmin joka toinen päivä) Syötteinä siiman koukuissa käytettiin pääasiassa silakoita. Samoilla apajilla ihamolaiset tapasivat myös tanskalaisia kalastajia. Nämä käyttivät siimoissaan syötteinä makrillin paloja.

Lohia pyydettiin myös ns. yksnäisillä eli yksittäisillä lohikoukuilla. ”Kala pysyi paremmpi yksnäises, siimas ol liia uskoste (tiheään) syötei”, kertoo Viljo Saari. Yksittäiset lohikoukut olivat kuitenkin hyvin työläitä, koska ne vaativat paljon tavaraa: painoankkurin, jopa 60 metriä pitkän ankkurinarun, ankkurinarun suuremman kohon ja toisen pienemmän kohon eli hilperin, josta varsinainen n. 3 metrin pituinen koukkusiima syötteineen riippui.

Sittemmin kun synteettiset materiaalit tulivat 1950-luvulta lähtien saataville ihamolaiset alkoivat pyytää avomerellä lohta myös ajoverkoilla. Ensimmäiset lohiverkot oli tehty kierretystä nailonlangasta ja ne tunnettiin ns. rättiverkkoina. Alkuun lohiverkot olivat 6-7 metriä syviä, mutta ns. monofiililangan tultua käyttöön 8-11 metriä syviä. Verkkojen paulapituus oli 32-35 metriä. Lohiverkot laskettiin 20-30 verkon jatoina. Lohen ajoverkkojataan kutsuttiin Ihamossa lenkiksi, vaikka pyydykset eivät nimensä muotoisia olleetkaan. Lenkin kummassakin päässä oli lipulla ja valolla varustettu merkkikoho. Yön tunteina lenkit voivat ajautua monenkin meripenikulman päähän toisistaan. Yksi venekunta saattoi laskea yöksi 10-20 lenkkiä, yhteensä jopa 600 verkkoa. Juuri tällaisen määrän Viljo Saari osti lohiverkkoja edulliseen hintaan suoraan tanskalaiselta tehtaalta 1977. Samalla matkalla hän osti myös Ruotsin Simrishamnista troolari Ellan.

Kts. liitteet pyydyksistä.

MUU PYYNTI

Suomukalaa, ensisijaisesti haukea ja ahventa, ihamolaiset pyysivät lähivesistä pikkuverkoilla, joita kutsuttiin laskureiksi tai käsiverkoiksi. Nämä nykyisille mökkikalastajillekin tutut verkot ovat syvyydeltään 1.5-2.5 metriä ja niitten paulapituus on 30 metriä ja liinapituus 60 metriä. Haukea ja ahventa alettiin

pyytää heti jättien lähdettyä. Vesien lämmitessä hauki siirtyi vähitellen ulommaksi. Parhaiten sitä saatiin silloin, kun puu tuli täyteen lehteen. Siitä nimitys lehtihauki. Siinä määrin kuin isojen pyydysten käytöstä aikaa liikenä haukea ja ahventa kalastettiin laskureilla koko sulan veden ajan. Pujoleton eteläpuoliset riutat tuottivat kauden parhaat saaliit.

Hauen ja ahvenen pyyntiin oli myös omat rysätyypkinsä, siiparrysä ja vempelrysä.

Siiparrysä on rakenteeltaan samanlainen kuin siikarysä, mutta kooltaan paljon pienempi. Rysäidan korkeus oli 1.5 -2.5 metriä ja vanteiden halkaisija 80-120 senttimetriä.

Myös hellesäillä lahden perukoihin suurin määrin kokoontuvaa säynästä pyydettiin siiparrysillä. Kun lahden pohjukan huomattiin hellesäillä kuhisevan täynnä säynäitä lahden suu suljettiin yleensä kahdella siiparrysällä. Sitten jäätettiin odottamaan seuraavaa ukonilmaa. Sen hellitettyä mentiin vain kokemaan täpötäynnä olevat rysänperseet säynävistä, jotka olivat pyrkineet ulommas merelle ukkosta pakoon. ”Ennen säynästä vielä syötiin, nykyisin se ei enää kelpaa ruokakalaksi”, toteaa Viljo Saari. Lahnaa ja madetta ei Ihamon seuduilla oikeastaan esiintynyt ollenkaan, mutta kiiskeä ja kampelaa saatiin harvakseltaan pyydyksistä.

Toinen matalissa vesissä käytetty pikkuryssä oli siiparrysääkin pienempi vempelrysä. Aita oli matala, vain noin 60 senttimetriä ja se meni osittain rysän sisään. Vempelrysää käytettiin jossain määrin myös matalana pyydyksenä jään alta kalastukseen.

